

1) Filozofické základy vědeckého přístupu a jejich feministická kritika

Psychoanalýza a její feministická kritika

Psychoanalýza vznikla na přelomu 19. a 20. století jako významný vědecký přístup ve světě sexuologie. Jejím zakladatelem byl Sigmund Freud, který studoval původ hysterie a neurózy a tím došel k teorii psychosexuálního vývoje a následně k teorii lidské sexuality. Mnoho příznivců Freuda chápe psychoanalýzu jako jedinou správnou vědu o sexualitě. Podle Freuda se sexuální energie neobjevují v pubertě, ale jsou přítomné už brzy po narození. Freud nepředpokládal, že by děti měly stejné sexuální touhy jako dospělí, ale říkal, že už v dětství se projevuje zájem o tělo a fyzické pocity. Již od raného věku člověk prochází různými fázemi psychosexuálního vývoje. Je to fáze orální, anální, falická, latentní a genitální. Budoucí sexuální orientace a psychická vyrovnanost člověka závisí na tom, jak dokázal vyřešit krize spojené s jednotlivými fázemi vývoje. V ideálním případě by měl člověk postupovat od dětských potěšení (spojenými se zuby, prsy, konečníkem, jejich vlastními pohlavními orgány atd.) až ke zralým sexuálním uspokojením, které pocházejí z pohlavního styku mezi mužem a ženou. Klíčová dichotomie v psychoanalytickém myšlení tedy není mezi morální a nemorální či normální a patologickou sexualitou, ale mezi sexualitou dětskou a zralou. Homosexualitu Freud nepovažoval za nemoc, její původ viděl v dětství jedince - ve falické fázi nebyl dostatečně vyřešen Oidipovský a kastráční komplex.

Podle Freuda se ženy i muži v dětství domnívají, že všichni mají penis. Dívky předpokládají, že zdroj jejich potěšení (klitoris) v penis časem vyroste a ony se tak stanou kompletními lidskými bytostmi. Okolo pátého roku života ovšem děti zjistí, že je to jinak. Dívky si myslí, že byly vykastrovány a chlapci se bojí, že budou vykastrováni také. Proto své city k matce (primárnímu objektu lásky) přesouvají směrem k otci (soupeři, který by je mohl vykastrovat). Dívky se dostávají do poněkud horší situace než chlapci - vidí sebe jako již vykastrované a tomuto znetvořenému stavu se musí nějak přizpůsobit. Přijetí kastrace přitom neznamená jen nutnost uznat chybějící falus, ale také opuštění „horšího“ klitorisu jako zdroje sexuálního uspokojení. Dívky se tedy musí zaměřit na vagínu spíše než na klitoris, jako na zdroj sexuální rozkoše. Freud tvrdil, že dívky musí transformovat svoji touhu po penisu

nejdříve do touhy po svém otci a poté do touhy po svém manželovi, aby tak získaly dar dítěte, který pro ně bude znamenat náhradu za penis. Psychoanalytická teorie tedy předpokládá existenci dvou různých druhů ženského orgasmu - vaginální a klitoridální. Normální zralá žena ovšem podle psychoanalýzy může dosáhnout uspokojení pouze pohybem penisu v její vagíně. Psychoanalytici tedy umísťují soulož na samý vrchol sexuální hierarchie. Ženě, která zažívá klitoridální orgasmus, se nepodařilo plně potlačit nebo transformovat dětskou závist penisu. Tento rozdíl mezi vaginálním a klitoridálním orgasmem se stal součástí běžného povědomí, a to díky populární psychologii, manželským a sexuálním příručkám, ženským časopisům atd. Zajímavé je, že termín frigidní má svůj původ v psychoanalytické koncepci vaginální frigidity, což je neschopnost prožít vaginální orgasmus. Normální žena tedy přijímá „pasivní citlivost“ pochvy a pouze neurotické frigidní ženy, které nedosáhnou orgasmu pomocí penisu svého manžela, mohou toužit po klitoridálním orgasmu. Pokud tedy žena nedokáže dosáhnout vaginálního orgasmu, může za to ona, ne muž. I z tohoto vyplývá, že základem psychoanalytické teorie je misogynie a právě proto je psychoanalýza tolik kritizována feministkami.

Feministky mimo jiné kritizovaly, že Freud až příliš úzce spojuje utvoření genderové identity s uvědoměním si genitálií. Freudova teorie je podle nich založená na názoru, že penis je „nadřazený“ pochvě, která je chápána pouze jako absence mužského pohlavního orgánu. Když dívky závidí chlapcům penis, vyplývá z toho ovšem jenom to, že jsou si vědomy určité anatomické odlišnosti, skutečná závist mezi muži ženami se nejspíše nevztahuje na jejich genitálie. Dále se feministkám nelíbilo, že v psychoanalytické teorii je otec chápán jako primární výchovná síla, což nejspíše souvisí s tím, že psychoanalytická teorie vznikla v rámci patriarchálního systému, kdy žena měla velmi malou společenskou hodnotu. Dále namítaly, že genderová role se u dětí definitivně vytváří už kolem třetího roku života, podle Freuda přitom dochází k oidipovskému konfliktu až v pátém roce života - to by znamenalo, že oidipovský konflikt již nemá na dítě žádný vliv. Další námitkou je, že Freudova teorie o objevení chybějícího penisu je aplikovatelná pouze na některé kultury, v primitivních kulturách, kde je nahota samozřejmostí, by se teorie nejspíše neosvědčila, stejně tak by neobstála ani ve společnosti, kde je systematicky podceňována mužská role. Jednou z Freudových feministických kritiček je i teoretička genderu a psychoanalýzy Nancy Chodorow.

Nancy Chodorow Freudův přístup úplně nezamítla, pouze ho modifikovala. Tvrdí, že utváření genderových rolí je závislé na vztahu dítěte k rodičům, který je vytvářen od raného dětství. Na rozdíl od Freuda Chodorow zdůrazňuje emocionální vztah dítěte s matkou,

důležité ovšem také je, aby se později dítě dokázalo osamostatnit a našlo tak své já. Chlapci přitom získávají své já prostřednictvím odmítnutí původního pouta k matce a tím odlišují svou maskulinitu od feminity. Proto muži nejsou tolik sensitivní a emocionální jako dívky, u dívek nedochází k náhlému odloučení od matky. Chodorow v podstatě jen převrátila Freudovu teorii - tedy ne dívky, ale chlapci něco ztrácí, přichází o blízký vztah k matce. I názor Chodorow se ovšem setkal s kritikou, její vysvětlení prý nepostihuje současnou snahu žen o autonomii a nezávislost.

Literatura

Giddens, Anthony. 1999. *Gender a sexualita*. Praha: Argo.

Oakley, Ann. 2000. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál.

O'Connell Davidson, Julia, Layder, Derek. 1994. *Methods Sex and Madness*. London: Routledge.